בשיאו של ויכוח ציבורי על נסיעת ההצגה "ארבייט מאכט פריי" לגרמניה:

"רעולים" לא תוצג בברלין

מאת שרית פוקס

בעיצומו של הוויכוח הציבורי סביב נסיעתה של ההצגה ארבייט מאכט פריי מטויטלנד אירופה לברלין, החליט הבמאי רמי דנון, שהוזמן לאותה מסגרת עם ההצגה רעולים, לא לנסוע לגרמניה. רעולים, מחזהו של אילן חצור, שביים רמי דנון, הוא סיפור על התפוררות משפחה ערבית על רקע האינתיפאדה. האח הבכור, משתף פעולה, נרצח על ידי אחיו הצעירים, הקיצוניים.

דנון: "לאחר לבטים החלטתי שלא אוכל להשתתף בסלקציה שעשה מנהל הפסטיבל היהודי בגרמניה, טורסטן מס. הוא הזמין הצגות ההולמות חתך של חברה ישראלית כפי שהוא היה רוצה להציגה. איני מוכן לתת יד למגמתיות זו. הסלקציה שלהם נועדה להרגיע את מצפונם. הייתי רוצה להיות מוזמן למסגרות אחרות על פי קריטריונים של הישג אמנותי ולא צורך פוליטי. את ההחלטה של המרכז לתיאטרון עכו – לנסוע לברלין – אני מכבד. זוהי החלטה של בן־אדם לבין עצמו".

ההצגה ארבייט מאכט פריי, של קבוצת התיאטרון עכו, נוסעת אם כן, לברלין. ההצגה, שזכתה בפרס ראשון בפסטיבל עכו האחרון, היא מסע של חמש שעות המתרחש בתודעת בן הארץ שקיבל מהוריו ומחנכיו את הזיכרון שבחרו בשבילו. זיכרון שבכפיה. ההצגה מבקרת את "תעשיית השואה" בארץ, את השינון הכפייתי, את הציווי לזכור, את ההפחדה הרגשית. יותר מאשר על השואה, זוהי הצגה על פולחני הזיכרון של השואה. באופן דומה כבר עסק בכך פרופ' יהודה אלקנה בקריאתו מעל דפי העיתונות להפסיק להתאנות לילידי הארץ בכפייה לזכור את השואה וכן ההיסטוריון תום שגב, בספרו האחרון המיליון השביעי. שגב מציג בספרו את הסכנה שבהפיכת העיסוק בשואה לתחליף פולחני, דמוי דת.

בשבוע שעבר מצא לנכון המדור לתיאטרון שבמועצה לתרבות ואמנות של משרד החינוך והתרבות להביע בפני קבוצת המרכז לתיאטרון עכו מורת רוח מנסיעתם לברלין במסגרת נספחת לפסטיבל ברלין עצמו. מסגרת המייחדת עצמה השנה לנושא היהודי. מכתב ששלחו אנשי המדור לתיאטרון לאנשי קבוצת עכו קרא להם להרהר שנית בנסיעתם. באותו מכתב מדווחים לקבוצה על דיון שטרם הוכרע, הנערך בין אנשי המדור על המלצה למשרד החינוך להעניק הקצבה שנתית לקבוצה.

אנשי קבוצת תיאטרון עכו ראו בכך רמז ברור לכך שהתקציב יובטח להם אם יבטלו את נסיעתם, ולהיפך. בישיבה, שהחליטה על שיגור המכתב, נוכחו יותר עסקנים פוליטיים מאשר אנשי אמנות: יעל רום חברת מועצת העיר חיפה מטעם הליכוד, אהובה מרון מהוועד המנהל של רשות השידור ווועדים אחרים, אביבה בריסמן אשת משרד החוץ. כמו כן השחקנית מרים זוהר והמרצה לתיאטרון ד"ר בן־עמי פיינגולד. נכחו גם מר אבנר שלו יו"ר הנהלת המועצה לתרבות ואמנות וד"ר מלקמן, איש ועדות ותיק, ראש המדור לתיאטרון. הוא שאחראי למכתב שנשלח לקבוצה העכואית.

ד"ר מלקמן מיהר להרגיע את הרוחות באומרו שאין קשר בין מורת הרוח של אנשי המדור מהנסיעה לבין הסיכוי לקבל תקציב קבוע לתיאטרונם. "אני מרגיש שזה הולך לקראת המלצה". ועוד בעניין רגשותיו: "על פי הרגשתי יכלל המרכז לתיאטרון עכו בין התיאטרונים מקבלי ההקצבה הקבועה. הצבעתי בעד ההקצבה ובינתיים הסתיים הדיון בתיקו. ארבע מול ארבע. אך הנסיעה מקוממת אותי באופן נורא. הקבוצה השקיעה עבודה רבה, השחקנית הראשית, סמדר יערון, נהדרת, אך אין התמודדות אינטלקטואלית עם הבעיה. ומדוע צריכה הבחורה היהודית העירומה ללטף ערבי ערום על רקע טלוויזיות מרעישות שירי יום העצמאות. זה פסיכודרמה. זה לא בשבילי".

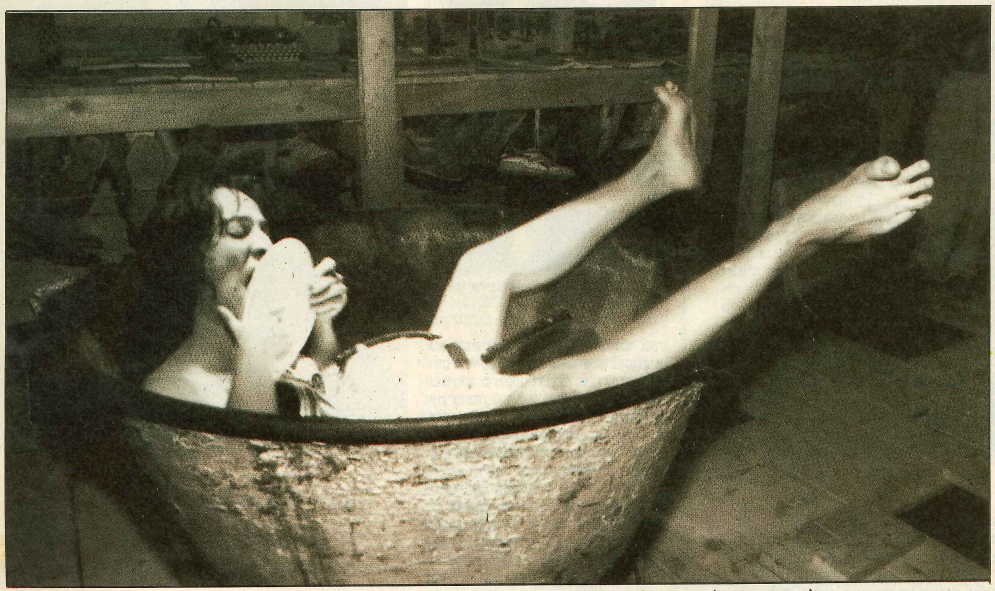

"ארבייט מאכט פריי מטויטלנד אירופה" של קבוצת התיאטרון עכו. "הנסיעה לברלין אינה רלוונטית להחלטה התקציבית" צילום הרצל שפירא

ההצגה "ארבייט מאכט פריי", העוסקת בתעשיית זכרון השואה בארץ, תסע לברלין, למרות מורת רוח שהובעה במועצה לתרבות ואמנות שבמשרד החינוך. תקציב שנתי הם כנראה בכל זאת יקבלו. רמי דנון, לעומת זאת, החליט להשאיר את האינתיפאדה בארץ. "רעולים", שהוזמנה גם היא לברלין, לא תסע. דנון: "החלטתי לא להשתתף בסלקציה שעשה מנהל הפסטיבל היהודי בגרמניה"

כדי להסיר ספק שיש קשר בין ההקצבה לנסיעה, ולאור התגובה הציבורית, החליט ד"ר מלקמן להביא בחשבון שני מכתבים של חברי הוועדה שצידדו במתן הקצבה לתיאטרון, וכך להכריע את הכף לטובת ההקצבה. אבל יעל רום, ששמעה על כך, הודיעה לו כי היא מסרבת להגיע להכרעה באמצעות חומר המגיע בדואר. לדבריה, קבוצת המרכז התיאטרוני עכו היא קבוצה של ילדים מפונקים המבקשים תקציב של 500 אלף ש"ח בשנה, כאשר רק 600 איש בלבד צופים בהם בשעה (20 איש להצגה בערך). יעל רום טוענת שהיא מפרידה בין הנסיעה לבין ההמלצה לתקציב כלשהו, אם כי לא בגובה שביקשה הקבוצה. אבל בדבריה היא כורכת את הדברים בכל זאת: "אנשים אלה משועבדים ומכורים להצגה שלהם. הם אינם מוכנים להתפשר על תפיסת עולמם. אני מוכנה למצוא להם פטרון פרטי, אבל במדינת ישראל 1992 הם לא הוכיחו ערכיות טהורה שתצדיק את עלותם". לדעת רום, משרתת ההצגה אלמנטים אנטישמיים. "אנחנו לא צנזורה ולא הממממנים. אבל דגל ישראל יתנוסס בפסטיבל".

■ ■

רמי דנון: הסלקציה של הגרמנים נועדה להרגיע את מצפונם. איני מוכן לתת יד למגמתיות זו. הייתי רוצה להיות מוזמן על פי קריטריונים של הישג אמנותי ולא צורך פוליטי.

■ ■

השחקנית מרים זוהר, ניצולת שואה, שהשתתפה באותה ישיבה, שבה זועמת מן ההצגה. "אפשר היה לכתוב מכתב טוב יותר. כולנו קצת מזועזעים שלוקחים הצגה כזאת לברלין דווקא. הגרמנים יחגגו עם זה. זה ינקה אותם. אין צורך להשפיל אותנו עוד בעולם, אנחנו די מושפלים. הקבוצה עושה מעשה שלא יעשה: משווה אלמנטים ישראליים עם הנאציזם. הכל שם כל כך מוגזם. יכול להיות שיש מקום להציג את העם הפלשתיני האומלל שלנו, אבל לא ביחס למה שהיה באושוויץ. השחקנית ששוכבת שם ערומה, זה מיותר, זה לא מדבר בכלל. אני מבינה שהם רצו לענות אותנו, אבל יש גבול. וזה ארוך כל כך. ואם מישהו צריך פיפי? מובן שאינם חייבים להתחשב בדעתנו. אבל שר החינוך צריך להעביר למשרד החוץ שהשגריר יתן דעתו לדבר".

חבר ועדה לשעבר, השחקן שלמה בר־שביט, לא ראה את ההצגה, אך הוא מזועזע מהזכות שנטל לעצמו המדור להביע דיעה על נסיעת התיאטרון: "הקבוצה צריכה לנסוע. מועצה לתרבות ואמנות אינה צריכה בשום פנים ואופן לאמץ תפקיד של צנזורה. זה מריח לא טוב. המדור אינו צריך להתערב בהחלטה אמנותית של מוסד אמנותי. אדם פרטי יכול להביע דיעה, מועצה ציבורית לא צריכה לעשות זאת. תפקידה לממן פעולות תרבות. כיוון שחלק גדול מהמינויים במועצה ובמדורים הם פרליטיים, אתה יודע מראש מי יגיד כן ומי יגיד לא. מחרתיים הם יתערבו ברפרטואר של הבימה. בעוד שלושה ימים הם ירצו לקבוע איזה תמונות יקנה המוזיאון. ההתערבות הפוליטית הזאת תיגמר רע".

מר אבנר שלו חושב אחרת. לדעתו, תפקידו של המדור לערוך שיפוט תכני, ערכי ואסתטי ולהתוות כיוונים. "הם יכולים לחוות דעה בכל נושא ציבורי ולהעלותו לבחינת הציבור. אבל לרחשי לב החברים אין קשר להקצבה. זה היה דיון מאד מאד מעמיק. מעבר לאינטרסים ואמוציות. דיברו על כך שלא לגיטימי להציג בגרמניה עיסוק פנימי בחברה הישראלית. לדעתי, ההחלטה על ההקצבה תהיה לבסוף חיובית".

בן־עמי פיינגולד לא הצטרף להחלטה לשלוח מכתב המפציר בקבוצה שלא לנסוע: "לדעתי הנסיעה לברלין אינה רלוונטית להחלטה התקציבית. מדור התיאטרון לא הוקם לשם כך. זה היה חיבור לא בריא. אבל ברור שהגרמנים בחרו בהצגה כזו מפני שהיא מאפשרת להם לגיטימציה של העידן הנאצי".

דודי מעיין, מקים תיאטרון עכו, שלם עם החלטתו לנסוע לברלין: "אני שמח מאוד שבסופו של דבר הבינו חברי המדור והעומד בראשו שאין לקשור ענין תמיכה בענין הנסיעה. בצורה פרדוקסלית, זה הצליח לחדד את חשיבות התמיכה בנו. מה שעומד על הפרק לטווח קצר, בינוני ורחוק הוא באיזו דרך תורם המדור לעיצוב פני תיאטרון העתיד בישראל.

"החלטנו לנסוע. מעולם לא נימק בפני מישהו באופן עמוק ויסודי למה לא לנסוע. בעיני מדובר פה בקושי של ההורים להפרד מילד "מוצלח" שיש לו דיעה משל עצמו והוא רוצה להביע אותה. להגיד לנו לא לנסוע – זה להגיד לנו לא לעשות מה שאנחנו עושים. חלק מעשיה זה דיאלוג עם צופים. לא משנה לי איפה זה קורה. התהודה חשובה לי בכל מקום באותה מידה."

■ ■

דודי מעין: החלטנו לנסוע. להגיד לנו לא לנסוע – זה להגיד לנו לא לעשות. חלק מעשיה זה דיאלוג עם צופים. לא משנה לי איפה זה קורה. התהודה חשובה בכל מקום, באותה מידה.

■ ■

הבימה התיאטרון הלאומי
אותלו
הערב 12.1, מחר 13.1 ב־20.30
14.1, ד' 15.1, ה' 16.1 ב־20.30
בחורים טובים
18.1 ב־20.30
הופס והופלה
12.1, מחר 13.1 ב־20.30
14.1 ב־17.00 ו־20.30

הקאמרי התיאטרון של תל-אביב
ראש משוגע – ב.צ.א.
יום ד' 15.1, ה' 16.1 ב־20.30
יום שישי 17.1 ב־22.00
מוצ"ש 18.1 ב־20.30
פיגמליון – בית ציוני אמריקה
יום א' 19.1, יום ב' 20.1 ב־20.30
יום ג' 21.1 ב־20.30

התיאטרון העירוני חיפה
הזוג המוזר
הערב 12.1 ב־20.30
אנדורה
ג' 14.1(06), ד' 15.1(02) ב־20.30
עסקי גברים
הצגות ראשונות – במועדון
הערב 12.1(14), ב' 13.1(20): 20.30
הלילה ה־12

תיאטרון באר-שבע
הנאהבים
כ"ס "ה. תרבות" הערב ב־20.30
מוזיאון א"י –
יום ב' 13.1, יום ג' 14.1 ב־20.30
כטוב בעיניכם – רחובות
"ויקס" – ה' 16.1, ש' 18.1 ב־20.30
שרוף את זה

תיאטרון החאן הירושלמי
לוקאס הפחדן
הצגות ראשונות
מוצ"ש 18.1, יום א' 19.1 ב־20.30
לס מואה ט'מה
מצפה רמון – יום ג' 14.1 ב־21.00
אתה קולט אותי?!
ה' 16.1 ב־12.00 ו־19.00

תיאטרון בית ליסין
חשמלית ושמה תשוקה
הערב 12.1, מחר 13.1 ב־20.30
הזוג המוזר – תיאטרון חיפה
הערב 12.1 ב־20.30
בית החייל – מחר ב' 13.1 ב־21.00
הנאהבים – מוזיאון א"י
מחר ב' 13.1, יום ג' 14.1 ב־20.30

האופרה הישראלית החדשה ת"א
האהבה לשלושה תפוזים
פרוקופייב
על־פי הפקת האופרה הלאומית האנגלית
"חובה לראות" (טיימס)
"בידור אופראי במיטבו" (דיילי מייל)
מכירת כרטיסים נמשכת
בתיאטרון נוגה בשעה 20.00

הבימה התיאטרון הלאומי
אותלו
מאת: ויליאם שקספיר
הצגות ראשונות
הערב 12.1, מחר 13.1,

הקאמרי התיאטרון של תל-אביב
תפילה
בכורה
יום ה' 23.1, מוצ"ש 25.1
יום א' 26.1, יום ב' 27.1